

KOPERNIKOWSKI INKUNABUŁ MEDYCZNY

Największym skarbem Biblioteki Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie jest tzw. Kopernikowski inkunabuł medyczny. Jest to jedyna, zachowana w zbiorach polskich, książka z biblioteki Mikołaja Kopernika.

We wspólnej oprawie znajdują się dwa dzieła medyczne: *Breviarz praktyki medycznej* (Breviarium pra[c]tice exelentissimi, A. de Villa Nova, Padwa 1485) i *Kanony o stanach gorączkowych* (Canonica de febribus, M. Savonarola, Bolonia 1487). Dzieło pierwsze jest kompendium całej ówczesnej wiedzy medycznej, natomiast dzieło Savonaroli skupia się na stanach chorobowych objawiających się gorączką.

Inkunabuł medyczny służył Kopernikowi do pełnienia posługi lekarza kapitulnego. Na jego marginesach znajdują się zapiski zawierające uwagi odnośnie zalecanych kuracji. W odróżnieniu od pozostałych książek, które trafiły do biblioteki

kapitulnej, a następnie zostały zagrabione i do dziś znajdują się w Szwecji, inkunabuł przeszedł odmienną drogą. Księga ta trafiła do kolejnego medyka kapitulnego Fabiana Emmericha. Dzięki zapiskom na przedniej wyklejce znamy też następnych właścicieli tomu. Byli to: Jan Hanovius, Baltazar Ramocki, zakon Braci Mniejszych w Barczewie i Liceum Hosianum w Braniewie.

Inkunabuł medyczny Kopernika – dwa współprawne dzieła medyczne. A. de Villa Nova, *Breviarum pra[c]tice exelentissimi*, Padwa 1485; M. Savonarola, *Canonica de febribus*, Bolonia 1487 - Biblioteka Muzeum Warmii i Mazur

foto. G. Kumorowicz

Zabytkowa oprawa inkunabułu medycznego Kopernika, Biblioteka Muzeum Warmii i Mazur

foto. G. Kumorowicz

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie
Instytucja Województwa Warmińsko-Mazurskiego

10-074 Olsztyn, ul. Zamkowa 2
tel. 89 527 95 96
www.muzeum.olsztyn.pl

KOPERNIK

mieszkaniec zamku
olsztyńskiego

Mikołaj Kopernik był najznamienitszym mieszkańcem olsztyńskiego zamku. Pełnił tu obowiązki administratora dóbr wspólnych warmińskiej kapituły katedralnej. Na olsztyńskim zamku rezydował dwukrotnie. Po raz pierwszy, gdy odbył trzyletnią kadencję administratorską, od 8 listopada 1516 do 9 listopada 1519. Drugi okres pobytu Kopernika w Olsztynie związany był z ostatnią wojną z zakonem krzyżackim. Po splądrowaniu Fromborka przez Krzyżaków Kopernik szukał schronienia na olsztyńskim zamku, a następnie administrował dobrami kapituły w okresie od 23 stycznia 1520 do końca października 1521.

Do obowiązków administratora należało zarządzanie dobrami kapituły katedralnej w komornictwach olsztyńskim i melzackim (pieniężnym). Administrator na tych terenach zarządzał ziemią, pełnił władzę sądowniczą oraz odpowiadał za sprawy podatkowe. Doskonałym śladem takiej działalności są „Lokacje łąnów opuszczonych” – dokument poświadczający obejmowanie ziemi należącej do kapituły przez dzierżawiących ją chłopów. Czas spędzony w Olsztynie Kopernik poświęcił na obowiązki administracyjne, inwentaryzację archiwum kapituły, a także pierwszą redakcję traktatu monetarnego, który zaowocował sformułowaniem prawa, że „gorszy pieniąż wypiera z obiegu ten lepszy”. Także tu, w murach olsztyńskiego zamku, spisał tekst pierwszej księgi „De revolutionibus...” – dzieła swego życia, które „wstrzymało Słońce i pchnęło z posad Ziemię”.

Te same ściany kryją najcenniejszy kopernikowski zabytek – tablicę doświadczalną – jedyny oryginalny przyrząd służący Kopernikowi do badań. Tablica o wymiarach 705x140 cm została wykreślona na pokrytej tynkiem ścianie krużganka skrzydła północnego, tuż nad wejściem do komnaty, w której mieszkał administrator. Do dziś zachowały się duże fragmenty tego wyjątkowego zabytku.

TABLICA DOŚWIADCZALNA MIKOŁAJA KOPERNIKA

Tablica astronomiczna została wykonana przez Mikołaja Kopernika zapewne na przełomie 1516 i 1517 roku. Umożliwiała ona graficzne przedstawienie momentu równonocy wiosennej. Wyznaczenie tego dnia pozwalało ustalić daty ruchomych świąt kościelnych, a przede wszystkim prowadzić badania nad reformą kalendarza. Zmiana ta była niezbędna, gdyż różnica pomiędzy długością roku kalendarzowego wprowadzonego przez Sobór w Nicei (325 r.), a rokiem astrono-

micznym powodowała cofanie się zjawisk niebieskich względem dat kalendarzowych. W początkach XVI stulecia różnica ta wynosiła 10 dni, dlatego papież Leon X polecił reformę kalendarza, którą zajmował się sobór laterański V.

Na tablicy Kopernik wykreślił siedemnaście linii odpowiadających wędrówkom odbicia promieni słonecznych w pięciodniowych odstępach. Szesnaście z nich odzwierciedla pozorny ruch Słońca po fragmentach hiperbol, zaś jedna z nich jest linią prostą. Właśnie ta prosta oddaje moment równonocy. Została ona dodatkowo podkreślona kolorem niebieskim i napisem, którego szczątki T, I, C zachowały się do dnia dzisiejszego. Przypuszcza się, że litery te, to relikty napisu „Aeqinoctium” [równonoc]. Zasięg obrachunkowy tablicy obejmuje dni między 25 stycznia a 24 kwietnia. Zastosowanie w obserwacji rzutowania światła słonecznego, odbitego od przedmiotu znajdującego się na parapecie trzeciego okna krużganka, czyni z tablicy nie tylko bezcenny zabytek kopernikański, ale także najstarszy znany przykład zastosowania refleksji gnomonicznej. Widoczne ubytki tynku są wynikiem przebudowy zamku, która miała miejsce w roku 1676. Wówczas to krużganek, a co za tym idzie tablicę, podzielono ściankami działowymi, które zlikwidowano w połowie XIX wieku. W Muzeum Warmii i Mazur funkcjonuje interdyscyplinarny zespół badający tablicę kopernikowską, który stara się opisać ją w sposób naukowy i rozwikłać jej zagadki.

Tablica
astronomiczna
Mikołaja Kopernika
– krużganek
skrzydła północnego
olsztyńskiego zamku

fot. G. Kumorowicz

